

Hyrnsalmen sotahistoriaa - Pienoismallit

Hyrnsalmen asema-alue

Työryhmän rakentama pienoismalli Hyrnsalmen asema-alueen kesän 1944 tilanteesta paljastettiin veteraanipäivänä 27.4.2000 ja sijoitettiin kunnantalon ala-aulaan yleisön nähtäväksi. Suomen armeijan tarkka karttapohja parakeista ja niiden sijainnista oli hyvä perusta pienoismallin tekijöille. Työhön käytettiin aikaa 1580 työtuntia. Pienoismallissa on lähes 180 erilaisia parakki- ja muuta rakennusta.

Asema-alueen toiminnasta ei ole olemassa painettua historiaa eikä kuvia. Vain kolme karttapohjaa on säilynyt. Pienoismallissa VR:n ratapihan itäpuolella on Suomen armeijan Uhtuan parakkialue ja länsipuolella saksalaisten käyttämä alue. Suomen armeijan alueelle on tullut oma VR:n pistoraide eli Uhtuanraide.

Alueella on sijainnut ruokala, sotilaskoti, lomatoimisto, miehistöparakkeja, autokorjaamoita ja muita parakkirakennuksia. Alueen nimi on tullut Uhtuan ja Kiestingin kauttakulkuliikenteestä.

Kenttärata

Kenttärata, jonka saksalaiset rakensivat vankityönä Hyrnsalmelta Kuusamon Vanttajaan vuosina 1942-1944 oli 178 km pitkä. Rataa oli tarkoitus jatkaa Neuvostoliiton Kiestinkiin, mutta rakentaminen päättyi Suomen ja Neuvostoliiton väliseen rauhansopimukseen syyskuussa 1944, jolloin saksalaisten oli poistuttava Suomesta. Perääntyessään saksalaiset hävittivät kaiken rakentamansa omaisuuden ja tuhosivat Pohjois-Suomen Hyrnsalmea myöten.

Rata rakennettiin hakuilla ja lapiolla ilman työkoneita. Sitä oli rakentamassa 3521 vankia kahdeksasta eri maasta. Kahden vuoden aikana rakennetun kenttäradan alkupää oli Hyrnsalmen asema-alueella. Noin 70 hehtaarin alueella oli 75 cm:n levyinen kapearaide. Kiskotusta oli noin 5,5 km ja vaihteita yli 40 kpl. Rautatien lisäksi pienoismalli käsittää parakki alueet, vankileirialueen, ison, noin 700 m²:n veturikorjaamon, kuusi lämmintä veturisuojaa, kaksi kylmää veturisuojaa, varastoparakkeja, korsuja, sirpalesuojia, siirtoratapihan, järjestelyratapihan ja kappaletavarasahalaitoksen.

Alueen pienoismallin tekoon oli käytettävissä saksalaisten laatima maastopohjakartta kiskoineen ja rakenteineen.

Saksalaisten alueella olevan Berliinin raiteen molemmin puolin sijaitsivat varastoparakit. VR:n vaunuissa tullut tavara siirrettiin ilman välivarastointia siirtoratapihalla suoraan kenttäratavaunuihin ja kuljetettiin Kuusamoon. Kenttäradan kokonaistoimintaa johdettiin VR:n odotushuoneesta olleesta pienestä toimistosta ja junia kapearaiteen omasta asemarakennuksesta.

Hyrnsalmen kirkonkylä syyskesällä 1944

Kunnanviraston yläkerrassa on esillä kansalaisopiston ja kulttuuritoimen yhteistyössä tekemä pienoismalli Hyrnsalmen kirkonkylästä syyskesältä 1944, eli tilanteesta ennen kuin saksalaiset polttivat kirkonkylän 20.9.1944. On epäselvää miksi kirkonkylä poltettiin. Oliko se vahinko vai uskoivatko saksalaiset venäläisten seuraavan perässä. Oliko kyseessä perinteinen tuhotun maan strategia.

Kirkonkylä tuhoitiin lähes täydellisesti. Vain kirkko säilyi ehjänä. Molemmat pääsillat tuhoitiin. Miinoituksia oli

yleisesti. Siltoja oli tuhottu myös Moisiovaaran ja Puolangan suunnalla. Rautatiekin oli käyttökelvoton Jokikylään saakka. Noin viidennes Hyrynsalmen koko rakennuskannasta tuhottiin.

Kangasjärvi

Asema-alueen lisäksi saksalaisten alueeseen on kuulunut radan länsipuolella oleva Kangasjärven alue. Noin 140 hehtaarin alueella oli vankileirialue, sairaala, maakorsuja, miehistöparakkeja, eläinsuojia ja rehuaumojia.

Alueella on ollut 600 m pitkä Saksantie.

Eläinsuojat ovat olleet 250-350 m²:n suuruisia. Niiden pohjat on osittain nähtävissä maastossa. Saksalaisilla oli sekä belgialaisia hevosia että muuleja. Hevosilla on ollut 1800 m²:n suuruinen koulutus- ja ratsastuskenttä, juoksutuspaikka ja muurieste. Hevosia ja muuleja on käytetty radan rakentamisessa, sahapuitten vedossa ja muissa töissä. Koska saksalaisten ruokahuolto koostui Saksasta tuoduista elintarvikkeista käytettiin keitossa esimerkiksi Hyrynsalmella teurastettua nuorta muulia. Kangasjärven alueelta on löytynyt useita hevosenkenkien korjauspajoja kenkäänteineen. Alueelta ei ole karttapohjaa mutta maastossa olevat maatuivat rakennusten kivijalat kertova alueen menneisyydestä.

Asema-alueen pienoismallista on Väinö Taurun tekemä 35 minuutin pituinen video. Videon myynti p. 050 400 8408.

Merkittävä löytö vankileirialueelta

Rautatieaseman lähetyillä saksalaisten pitämällä neuvostoliittolaisten vankileirialueella oleva noin yhden aarin kokoinen sydämen muotoinen maakaivanto on varmistunut kesällä 2009 uskonlahkon symboliksi.

Ryhmillä on mahdollisuus saada pienoismalleista esittely tilauksesta Martti Kyllöseltä p. 044 501 0285.